

Preek 27 september 2020

Ieper, ds. Eleonora Hof

Mattheüs 21: 28-31

28Wat denkt u van het volgende? Iemand had twee zonen. Hij zei tegen de een: "Jongen, ga vandaag in de wijngaard aan het werk." 29De zoon antwoordde: "Ik wil niet," maar later bedacht hij zich en ging alsnog. 30Tegen de ander zei de man precies hetzelfde. Die antwoordde: "Ja, vader," maar ging niet. 31Wie van de twee heeft nu de wil van zijn vader gedaan?' Ze zeiden: 'De eerste.' Daarop zei Jezus: 'Ik verzeker u: de tollenaars en de hoeren zijn u voor bij het binnengaan van het koninkrijk van God. 32Want Johannes koos de weg van de gerechtigheid toen hij naar u toe kwam. U geloofde hem niet, de tollenaars en de hoeren wel. En ook al zag u dat, u hebt u niet willen bedenken en hem alsnog willen geloven.

Geliefde gemeente van onze Heere Jezus Christus,

Vorige zondag hadden we het over de ontdekkersvreugde. De ontdekkersvreugde als je eindelijk weet hoe het zit. Het eureka-moment. Zó is het Koninkrijk van God. Het koninkrijk van God is alsof je plotseling stuit op een schat of als je de allermooiste parel ter wereld vindt.

Tijdens het voorbereiden op de preek had ik ook zo'n moment van ontdekkersvreugde. Zoals gebruikelijk bij het voorbereiden op de preek las ik een uitgebreid artikel dat helemaal over onze tekst ging. En in één keer viel het kwartje en ik wist: já: dit is wat het bijbelgedeelte moet betekenen. Alle stukjes vielen op z'n plaats.

Ontdekkersvreugde dus. En ik hoop een klein stukje daarvan op u over te brengen. Laten we de tekst eerst eens goed bekijken.

Jezus is, zoals wel vaker in het evangelie, in gesprek met de Farizeeën en de Schriftgeleerden. Zij willen Jezus klemzetten met hun woorden en bewijzen dat Jezus nooit de Messias kan zijn. Ze debatteren en discussiëren vaak op het scherpst van de snede. Ze gebruiken daarbij discussietechnieken die in hun tijd gebruikelijk waren.

Elke tijd heeft weer andere manieren voor wat zij belangrijk vinden in een discussie of bij het vertellen van een verhaal. In de oudheid kon je leskrijgen in de retorica, de kunst van de welsprekendheid. Maar ook bijvoorbeeld in mijn studententijd was er een bevriende studentenvereniging, Bonaparte genaamd, waar de leden hun tijd doorbrachten met debatteren en debattechnieken leren. En door dit voorbeeld te noemen heb ik direct al een tipje van de sluier opgelicht voor wat in onze tijd als belangrijk geldt bij een toespraak of een preek. Namelijk: het persoonlijk houden, voorbeelden noemen uit je eigen leven. Maar er was ook een tijd dat dominees in opleiding aangespoord werden om nooit het woord "ik" te noemen in een preek. Wij leven nu in een cultuur waarin authentiek zijn, kwetsbaar zijn, erg belangrijk is. Dus in onze cultuur móet je wel iets van jezelf laten zien of je wordt al nauwelijks meer serieus genomen.

In de tijd van Jezus volgden ze ook bepaalde discussietechnieken, al waren die heel anders dan die van ons. Eén van de elementen die ze gebruikten was de gelijkenis. We hebben het de vorige keer ook al over gehad. In een gelijkenis of parabel vertel je een verhaal. De diepere boodschap van het verhaal komt overeen met het punt dat je wil maken. Het koninkrijk van God is als... als een arbeider die een schat in de akker vond. Als een handelaar die een parel vond. Zó is het Koninkrijk van God.

In onze tekst van vandaag hebben we ook weer een parabel, een gelijkenis. Alleen weten we nu niet direct wat nu met wat vergeleken wordt. Het verhaal zelf is wel duidelijk en is weer een voorbeeld uit het dagelijks leven. Iemand had twee zonen. Nou ja, twee zonen. Dat staat in de vertaling, maar in het origineel staat gewoon: Twee kinderen. Het Griekse woord voor kind is onzijdig, net als in het Nederlands, dus je weet niet of je voor een jongen of een meisje gebruikt wordt. Maar soit, laten we aannemen dat het om een jongen, een tiener gaat. Het waren tenslotte de jongens die op het land moesten werken.

Maar goed, een vader zei dus tegen z'n ene kind: ga in de wijngaard werken. Niets aan de hand: een heel dagdagelijks tafereel. Maar de goede luisteraar weet dat een wijngaard nooit zomaar een wijngaard is. De wijngaard is beeld van het volk van Israël. Het is Gods goede wijngaard, Gods goede proeftuin. Maar een goede wijngaard vereist continue werk: continue wieden van het onkruid en moet ook continue beschermd worden. Zo is het ook met Israël. In het beeld van Israël en de wijngaard is God de eigenaar van de wijngaard. Hij is degene die Israël beschermt.

Het eerste kind zegt dus: ik wil niet. Maar later bedenkt hij zich en gaat alsnog aan de slag. Dat lijkt allemaal vrij onschuldig: hij zegt dat hij niet wil maar gaat dan toch. Alleen zo onschuldig was dat in die tijd natuurlijk niet. Je ging niet zomaar keihard in tegen je ouders. Dat was de ultieme belediging. Recht in het gezicht van je ouders een keihard "nee" zeggen. Ultiem disrespect. Maar ja, uiteindelijk gaat die jongen gewoon wél aan het werk. Dat dan weer wel.

Dan het tweede kind: hij zegt 'ja'. Hij maakt zich niet schuldig aan de minachting van de eerste voor zijn vader. Hij zal nooit recht in het gezicht van z'n vader 'nee' zeggen. Hij zegt exact wat er van hem verwacht wordt. Maar vervolgens gaat hij nooit. Hij doet gewoon z'n eigen gedacht. Het eindresultaat is dat er helemaal niets gebeurt. De wijngaard ligt er verwaarloosd bij.

Jezus vraagt nu aan de Farizeeën: Wie van de twee kinderen heeft de wil van zijn vader gedaan? Voor ons lijkt die keuze nog wel makkelijk. Geen woorden maar daden, niet lullen maar poetsen immers. De eerste zoon natuurlijk! Maar voor de Farizeeën nog niet zo makkelijk: het disrespect van de eerste zoon, konden ze daar zo makkelijk over heen stappen?

Ze kiezen uiteindelijk toch voor de eerste zoon. Ondanks het disrespect: er wordt tenminste gewerkt en de wijngaard ligt er weer netjes bij. Nu is het heel verleidelijk om deze redenering van de Farizeeën te volgen. Je kan er een hele preek bij verzinnen. Ik weet al precies hoe die preek zou gaan: "het gaat er niet om wat je zegt, het gaat er om wat je doet. Er is bij God altijd mogelijk om tot inkeer te komen. Ook al heb je het evangelie eerst afgewezen: je kan altijd bij God terecht en altijd aan het werk in de wijngaard. De eerste zoon heeft uiteindelijk de wil van de Vader gedaan: dus het maakt niet uit wat je zegt, als je maar handelt volgens wat God zegt." Dat zou best een mooie preek worden.

MAAR: Dat is echt helemaal het punt niet wat Jezus hier wil maken. Want de Farizeeën zijn, niet helemaal onverwacht, niet bepaald betrouwbare vertellers. Je kan er niet van uit gaan dat wat de Farizeeën zeggen ook klopt. Want alles wat ze zeggen is er op gericht om Jezus klem te praten en in de val te lokken.

Maar het is Jezus die de Farizeeën hier heeft klem gepraat. Want als het beter is om nee te zeggen maar uiteindelijk ja te doen, waarom doen de Farizeeën dat zélf dan niet? Want zij wilden Johannes de Doper niet volgen en nu willen ze ook Jezus niet volgen.

En als het al goed is om nee te zeggen en ja te doen, dan is het nóg veel beter om én ja te zeggen én ja te doen. Jezus gebruikt hier een bekende Hebreeuwse argumentatietechniek. Deze heet *qal*

wahomer en betekent letterlijk: zwaar en licht. Dat wil zeggen: Als iets waar is voor iets onbeduidends, dan is het zeker waar voor iets wat veel gewichtiger is. We vinden deze vorm van redeneren wel meer in de Bijbel. Misschien kennen jullie het verhaal wel van de profeet Nathan die David ook een verhaal vertelde om David ervan te overtuigen dat David gezondigd had doordat David Uria's vrouw had afgepakt. Als het al een zonde is om het schaap van een arme man af te pakken, zoals in het verhaal wat de profeet Nathan vertelde, hoeveel te meer is het dan niet zondig om een vrouw van een man af te pakken?

Dezelfde redenering kan je niet één, maar twee kanten op maken voor de jongens die al dan niet in de wijngaard gingen werken.

Als het al goed is om je vader te gehoorzamen door in de wijngaard te gaan werken, hoe veel beter is het dan niet om direct ja te zeggen?

Als het al verkeerd is om niet te gaan maar te zeggen dat je wel gaat, hoe veel slechter is het dan niet om nee te zeggen én helemaal niet te gaan werken?

Met andere woorden: welke keuze de Farizeeën ook gemaakt hadden en welk antwoord ze ook gegeven hadden: Jezus zal zeggen: maar als het al goed is om 'nee' te zeggen en 'ja' te doen, hoeveel beter is het dan niet om beiden te doen?

Het geniepige is namelijk dat het goede antwoord er helemaal niet tussen zat. Het écht goede antwoord is als er nog een ander kind was geweest, een derde kind. Dat zou dan het kind geweest zijn dat en 'ja' zei én 'ja' deed. In het verhaal wat Jezus vertelt is dit kind er niet.

Maar in de praktijk zijn die mensen er gelukkig wél. En het zijn precies de mensen waar de Farizeeën een enorme hekel aan hebben.

Want Jezus zei als antwoord: "ik verzeker u: de tollenaars en de hoeren zijn u voor bij het binnengaan van het koninkrijk van God."

Met andere woorden: de hoeren en de tollenaars hebben de ja/ja optie genomen. Ze hebben direct geluisterd toen Johannes de Doper kwam. Ze hebben de roep van hun Vader in de hemel gehoord en hebben gezegd: "ja, hier ben ik, ik wil werken in de wijngaard." De Farizeeën hebben gezien dat anderen wél 'ja' zeiden en 'ja' deden, en hadden hun aanvankelijke 'nee' nog om kunnen zetten in een 'ja'. Maar zelfs dat hebben ze niet gedaan, ze zijn gebleven bij hun 'nee', ook al hadden ze de kans wel gekregen. Nu moeten ze de hoeren en de tollenaars knarsetandend voor laten gaan.

En daar zat nu voor mij het 'eureka-moment'. De 'ontdekkersvreugde' zoals u wilt. Ook al ontdekte ik niet zelf iets, maar las ik iets wat anderen ook al ontdekt hadden. Een opluchting. Want alles wat Jezus zegt is nu een heel stuk logischer. Het is logischer geworden omdat we meer weten van de cultuur. Want voor de vroegere lezers en hoorders was het direct al duidelijk. Maar wij moeten nog een aantal vertaalslagen maken.

Nu weten we ook waarom Jezus niet zegt tegen de Farizeeën 'ja, dat klopt, u hebt goed gekozen, dat is correct'. Hij zegt dat niet, want het is éigenlijk niet de goede keuze. De goede keuze is: ja zeggen en ja doen. Optie C, niet optie A of optie B.

Daarom zegt Jezus direct daarna: "Ik verzeker u: de tollenaars en de hoeren zijn u voor bij het binnengaan van het Koninkrijk van God." De sekswerkers (ik gebruik dat woord liever) en de tollenaars waren de mensen die 'ja' zeiden én 'ja' deden. Niet toevallig waren dat de mensen die het meest gehaat werden. Want zij waren niet de brave burgers. Zij stonden niet aan de goede kant van de geschiedenis, zo gezegd. Maar zij waren het wel die in de prediking van Johannes de Doper en

van Jezus het goede nieuws herkenden voor henzelf. Want Johannes de Doper veroordeelde hen niet maar gaf hen een nieuw perspectief op een ander leven. Hij was vooral heel praktisch. Het is niet overgeleverd of Johannes de Doper specifiek iets zei tegen sekswerkers (ik vind hoeren zo'n naar woord), maar hij zei in ieder geval iets heel praktisch tegen de tollenaars. De tollenaars vroegen hem: 'meester, wat moeten wij doen?' Johannes de Doper zei tegen hen: 'Vorder niet meer dan dat jullie is opgedragen'. En tegen de verzamelde mensen in het algemeen zei hij: 'Wie twee stel onderkleden heeft, moet delen met wie er geen heeft, en wie eten heeft moet hetzelfde doen'.

De sekswerkers en de tollenaars hoorden dat hun Vader in de hemel zei: 'ga werken in mijn wijngaard'. Ze vroegen: wat moeten wij dan doen in die wijngaard? En ze kregen als antwoord: pers niemand meer af, buit niemand meer uit, deel je eten en je kleding met de mensen die dat nodig hebben.

Met andere woorden: Johannes kwam met een boodschap van bekering die haalbaar was. Niet een boodschap van morele verontwaardiging over hoe slecht het er allemaal wel niet voorstond in de maatschappij. Maar hij zei exact hoe het moest: deel je eten en deel je kleding met de mensen die het nodig hebben. En de sekswerkers en de tollenaars zeiden 'ja' en deden 'ja'. Dat is de weg van het koninkrijk.

Op die manier ga je het koninkrijk van de hemel binnen. Stap voor stap. Het is elke dag weer de keus om een mens uit één stuk te worden. Om je woorden en je handelen op elkaar aan te laten sluiten. Laten we ja/ja mensen worden. Mensen uit één stuk. We hoeven niet de wereld in één klap te verbeteren, want dat gaat ons toch niet lukken en lopen we vast in cynisme. De hoorders van Johannes de Doper konden dat ook niet. Wat ze wel konden was: concrete veranderingen maken in hoe ze hun beroep uitoefenden om eerlijker te werk te gaan. Wat ze wel konden was: uitdelen van hun eten en van hun kleding. Ook wij kunnen concrete stappen zetten. Zet de eerste stap naar verzoening als u in een conflict bent verzeild geraakt. Kies één goed doel en committeer u er daadwerkelijk aan. Leef alert en opmerkzaam op wat de ander nodig heeft. Houd uw woord. Op weg naar een mens uit één stuk en een wereld aan één stuk.